

O‘ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADAN SOLIQLARNI (SOLIQ QARZDORLIKNI) UNDIRISH MEXANIZMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI

Maxamadustov Jalol Maxamadustovich
Mustaqil izlanuvchi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya

Ushbu tezisda jismoniy shaxslardan olinadan soliqlarni undirish mexanizmini takomillarshtirish bo‘yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: soliq, soliqlarni undirish mexanizmi, soliq elementlari, soliq qarzdorligi, soliq imtiyozi, elektron hujjat, jismoniy shaxslar.

Jismoniy shaxslardan olinadigan soliq davlat byudjetini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Uning roli byudjetga barqaror pul tushumlarini ta‘minlash, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga erishiladigan aholining turli qatlamlari o‘rtasida milliy daromadni shunday taqsimlashda, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini amalga oshirishdan iborat. Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqning iqtisodiy mohiyatiga kelsak, ikkita asosiy (fiskal va ijtimoiy) funksiyaga ajratish mumkin.

Soliqlarning eng izchil amalga oshiriladigan funksiyasi fiskal bo‘lib, u davlatni zarur moliyaviy resurslar bilan ta‘minlashga mo‘ljallangan. Ushbu funktsiya yordamida fuqarolar daromadlarining bir qismi mudofani, davlat apparatini saqlash uchun, shuningdek, o‘z daromad manbalariga (arxivlar, kutubxonalar) ega bo‘lmagan noishlab chiqarish sohasining bir qismi uchun begonalashtiriladi., va boshqalar.), yoki ular teatrlar, muzeylar, fundamental ta‘lim, ba‘zi ta‘lim muassasalari normal rivojlanish darajasini ta‘minlash uchun muhim hisoblanadi.

Aynan shu funktsiya milliy daromadning bir qismini jamiyatning eng kam badavlat qatlamlari foydasiga qayta taqsimlash imkonini beradi. Fiskal funktsiyaning ahamiyati jamiyat rivojlanishining iqtisodiy darajasining oshishi bilan ortadi.

O‘zbekiston davlat byudjeti daromad bazasini shakllantirish, Respublika byudjeti, shuningdek, mahalliy byudjetlar soliq va nodavlat soliq daromadlar hisobidan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, daromadning belgilovchi va asosiy manbai aynan soliq tushumlari bo‘lib, ular mamlakatning mudofaa qobiliyatini ta‘minlash, davlat sektori xodimlariga ish haqi to‘lash, davlat dasturlarini moliyalashtirish, qonuniylik va tartibni saqlash imkonini beradi, shuningdek, mamlakatning doimiy ijtimoiy va iqtisodiy o‘shishiga yordam beradi.

Soliq kodeksining 16-moddasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, chet davlatlar fuqarolari, shuningdek fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar jismoniy shaxslar deb e’tirof etiladi.

Yakka tartibdagi tadbirkor tadbirkorlik faoliyatini yuridik shaxs tashkil etmagan holda, mustaqil ravishda, xodimlarni yollash huquqsiz, o‘ziga mulk huquqi asosida tegishli bo‘lgan mol-mulk negizida, shuningdek mol-mulkka egalik qilish va (yoki) undan foydalanishga yo‘l qo‘yadigan o‘zga ashyoviy huquq asosida amalga oshiruvchi jismoniy shaxsdir.

Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tizimi, soliq sub’ektlari nuqtai nazardan 3 asosiy turkumga ajratiladi:

1. Jismoniy shaxslarni(rezident) soliqqa tortish tizimi;
2. Yakka tadbirkorlik faoliyatini shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tizimi;
3. Norezident jismoniy shaxslarni soliqqa tortish tizimi

Jismoniy shaxslar olgan daromadlari, mulklaridan va iste’molda soliq to‘laydilar. Ular tomonidan to‘langan soliqlarning davlat byudjetini shakllantirishdagi ulushi yuqoridir. Ayniqsa jismoniy shaxslar daromadlaridan to‘lanaldigan soliqning davlat byudjetidagi ulushi yuqoridir. Shuningdek, jismoniy shaxslardan undirilgan soliqlar mahalliy byudjetlarning daromadlarida sezilarli ulushga egadir.

Soliq to‘lovchilar, jumladan, jismoniy shaxslar tomonidan soliqlar va majburiy to‘lovlarni o‘z muddatida va to‘liq hajmda to‘lamasliglari natijasida qarzdorlik yuzaga keladi. Soliqlar va yig‘imlar bo‘yicha qarzdorlikni kamaytirish va ushbu qarzdorliklarni yuzaga kelishini oldini olish uchun davlat soliq xizmati idoralari hamda bank muassasasi xodimlaridan yetarli darajada oqilona ish tashkil yetilishi, bu boradagi mexanizmlari ilg‘or xorij tajribasiga tayangan holda takomillashtirib borish zarurati talab etiladi.

Yuqorida ta’kidlab o‘tilganlardan kelib chiqib, O‘zbekistonda jismoniy shaxslar tomonidan soliqlarni o‘z vaqtida va to‘liq to‘lanishini rag‘batlantirish, soliq qarzlari yuzaga kelishini oldini olish, mavjud soliq qarzlarni kam xarajat qilib to‘liq undirib olish orqali byudjetga tushumlar tushushini ta’minlash hamda soliqlarning yig‘iluvchanlik darajasini oshirish dolzarb mavzusi sifatida e’tirof etiladi.

Soliq turlari bo‘yicha alohida tahlil qiladigan bo‘lsak, jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig‘i muhim ahamiyatni kasb etadi. Xususan, Fuqarolik qonunchiligida mulk huquqining ob’ektlaridan biri sifatida yer keltirilgan. Yer mulk huquqining ob’ektida sifatida e’tirof etilsada, mulk huquqining barcha sub’ektlari ham mulkiy munosabatlarda yerning mulkdori sifatida ishtirok eta olmaydi. Yer

davlat mulki - umummilliy boylikdir, undan oqilona foydalanish zarur, u davlat tomonidan muhofaza etiladi hamda oldi-sotdi qilinmaydi, ayirboshlanmaydi, hadya etilmaydi, garovga qo'yilmaydi.

Jismoniy shaxslar qonun xujjatlariga muvofiq meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish, doimiy foydalanish, muddatli (vaqtincha) foydalanish, ijaraga olish va mulk huquqi asosida yer uchastkalariga ega bo'lishlari mumkin. Ya'ni, yerga nisbatan mutlaq mulkdor sifatida faqat davlat e'tirof etiladi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra yerlar respublika mulki hisoblanadi. Shu bilan birga fuqarolar va yuridik shaxslar mulkiy munosabatlarga kirishishda yer huquqi bilan deyarli barcha holatlarda duch keladi, ularning o'z mulkiga egalik qilishi yerdan foydalanish bilan bog'liq tarzda amalga oshiriladi. Chunki ushbu shaxslar egalik qilayotgan mulk yer uchastkasida joylashgan bo'ladi, amalga oshiradigan tadbirkorlik yoki boshqa xo'jalik faoliyati yer bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Xolbuki, mulkka egalik qilish va undan foydalanish bilan bog'liq munosabatlar yer bilan bog'liq holda kechar ekan, qonun ham yerga nisbatan muayyan xususiyatlarni inobatga olgan holda egalik huquqini e'tirof etadi.

Soliq ma'murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirishda mamlakatimizda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun berilgan soliq imtiyozlari, norasmiy faoliyat olib borayotgan tadbirkorlar faoliyatini legallashtirish, o'zini o'zi band qiish orqali aholi bandligini ta'minlash chora-tadbirlari belgilab berilgan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1 O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.

